

## Psykologtidningen recenserar film



Fem Psyk-tecken = Toppbetyg

### Apan

Regi: Jesper Ganslandt



Foto: Nordisk Film

### Ett litet mästerverk om ångestens monografi

På väg ut ur biografialongen sa en dam till mig: "Det här var inte alls vad jag hade väntat mig," och jag håller med henne. Hur mycket det än sagts och skrivits om Jesper Ganslandts andra långfilm, Apan, hade jag inte heller kunnat förutse vad den här filmen gör med sin publik. Vi blir ett med den extremt närgångna kameran. Vi följer Krister spelad av Olle Sarri så tätt inpå att det nästintill stinker av ångest över oss.

Det borde vara lätt att beskriva filmen eftersom den på ytan är så enahanda och alldeles linjärt berättad från början till slut. Samtidigt är den svår att värja sig mot känslomässigt och därmed långt mer komplicerad att ta del av. Jag satt och undrade vad en person med rigida psykiska försvar skulle ha fått ut av den. Jag känner för egen del att filmen effektivt aktiverar allt jag har av försvarsmekanismer. Jag söker desperat efter rationaliseringar – förstå vad som föranleder Krister att vara så arg, rädd och plågad. Jag suger girigt i mig de få repliker som utväxlas och försöker hitta rimliga motiv för Kristers handlingar.

Jag blir efterhand alltmer involverad och delar Kristers längtan bort och parallellt hans skräck för att det framrusande tåget ska slita honom i stycken. Ju fler gånger jag nu skriver ner huvudrollens namn får jag för mig att det rent av skulle kunna vara en kristusmetafor, men det är väl ändå att gå för långt?

UR ETT PSYKOLOGISKT perspektiv är Apan (människan inordnad i djurriket) en skildring av ångesten så som den yttrar sig hos en person som försöker bringa ordning i ett oåterkalleligen förstört liv. Som en flykt letar jag stundtals efter fantasier om hur "det ska gå sen". Med Krister själv på flykt från sina minnen av katastrofen han har orsakat, som självmordsoffer, som fånge på en anstalt? Hans oförmåga att artikulera en enda känsla gör honom till ett typexempel på den traumatiserade människan som saknar redskap för att få slut på den känslomässiga turbulensen.

Olle Sarri lyckas göra trovärdigt en ångest som fräter sönder rollfiguren och hela hans tillvaro. Han har goda skäl i sitt privata helvete som inte ska avslöjas här. Men filmen är både konkret och lättfattlig och på samma gång möjligen en allegori över hela klotets belägenhet. Titeln, Apan, antyder det perspektivet. Vid ett tillfälle slår Krister på TV:n och hamnar rakt in i ett program om utrotningshotade apor. Så Apan är vi och den självförvållade katastrofen är vår. Kristus, illusionen om räddningen, guden i människogestalt är slutligen tillintetgjord.

Ja, nu har jag väl avskräckt er att gå och se den här filmen. Det är verkligen inte meningen. Den är ett litet mästerverk som en ångestens monografi. I en filmvärld där man tar till allt mer spektakulära medel för att väcka våra reaktioner, alternativt söva vår förintelseskräck, står Ganslands Apan fram som en välslipad ädelsten. Den är mycket precis. Våldsamheterna är redan över, kvar är bara reaktionerna på det outhärdliga som hänt.

NÄR KRISTER SLUTLIGEN möter sin lille son på lasarettet viskar denne till honom: "Vet du vad jag drömde? Jag drömde att alla var djur utom du." "Vad var jag då?" "Du var dig själv". Jag vill gärna se pojkens ord som en fingervisning ut ur det inre helvete som visats i bild under de 90 minuterna filmen varar. Kristers son vet instinktivt vad som är räddningen, det är att bevara sin mänsklighet. Sen återstår att utröna vad det innebär för var och en av oss.

Det är paradoxalt, att när den nattliga drömmen, som består av bilder precis som filmen, översätts till ord blir den möjlig att inordna i en djupare förståelse. Det är precis det som sker i analysen av drömmar i en psykoterapi som tar hänsyn till det omedvetna språket.

***Cecilia Hector***

[cecilia.hector@spray.se](mailto:cecilia.hector@spray.se)

November 2009